

Ernst von Hesse-Wartegg - Die Balkanstaaten und ihre Volken, 1917

(prijevod dijela o Mostaru)

Ernst von Hesse-Wartegg rođen je 1851. g. u Beču, a umro je 1918. godine u Tribschenu (kod Luzerna u Švicarskoj). Bio je švicarski konzul u Venezueli od 1888. do 1918. g., ali je prije svega postao poznat kao putopisac. Uzimajući u obzir značaj njegovih brojnih knjiga, kao i njegovu slavu među suvremenicima, možemo zaključiti da je ostalo malo poznatih detalja o njegovu životu. Imao je titulu baruna, a svoja je prva djela potpisivao kao **Ernst A. von Hesse**. Porijeklo mu je djelimično nejasno i neotkriveno. Tek 2012. nekoliko novinara, historičara i rodoslovaca pokušali su rekonstruirati njegovu biografiju. Opsežnija istraživanja su pokazala da je on rođeni Austrijanac, a kasnije je uzeo američko državljanstvo jer mu je žena bila Amerikanka.

Godine 1917. u Regensburgu izdaje svoju knjigu „Die Balkanstaaten und ihre Völker“ (Balkanske zemlje i njihovi narodi) u izdanju Friedricha Pusteta. U njoj, prije svega izražava zaprepaštenost činjenicom da u Bosni i Hercegovini koja je pod kršćanskom vlašću nailazi na toliko munara i naziva ih „simbolima nekulture i propadanja.“ Njegova putovanja, sudeći po knjigama koje je objavljivao, trajala su od zadnje četvrtine devetnaestog stoljeća pa skoro sve do pred Prvi svjetski rat. Interesantno je, kako su utvrdili njegovi biografi, da su Karl May i Mark Twain u svojim djelima koristili mnoge detalje iz njegovih knjiga.

Budući je na svojim putovanjima obišao skoro cijeli svijet, Aziju, Afriku, Južnu i Sjevernu Ameriku te skoro čitavu Europu, njegova konstatacija za Bosnu i za Hercegovinu da su to: „dvije po krajolicima najljepše zemlje na kontinentu“ te da zaslužju „mnogo više pažnje nego pojedina izvikana turistička zemlja u Europi“, uveliko imponiraju. Stoga ćemo se značajnije osvrnuti na njegova zapažanja o Mostaru. U uvodu knjige autor je naglasio da je ovom knjigom imao namjeru da na osnovu svojih putovanja, opažanja i doživljaja po Balkanskom poluotoku, čitaocima ponudi sliku nekadašnjeg područja europske Turske koji su bili u posjedu njegove zemlje kao i njihovo ondašnje stanje. Pri tom se veoma malo doticao politike, a posljednji Balkanski ratovi su zapetljanim odnosima, u novim državama nastalim između Jadrana i Crnog mora, umjesto povećanog razjašnjenja doveli do još veće zbunjenosti. Također navodi: „Konačno rješenje Balkanskoga pitanja nije postignuto i stoga, knjiga koja je pred vama, nudi samo utiske iza državnih granica, koji su nastali samo posmatranjem prostim okom. Što je danas srpsko, sutra može biti grčko ili bugarsko, ili obrnuto, a posebno Makedonija čeka jednu trajniju odluku.“

Stoga je autor, kako sam kaže, zemlje i narode Balkana oslikao onako kako je to on na svojevóljno izabranim putnim pravcima vidio i doživio. Svoje je putovanje započeo kroz tri države oko Dunava, zatim do Turske, onda na Bosfor, kroz Makedoniju i Grčku, a odatle u zemlje na Jadranu. Ono što se na ovom putovanju putniku nudi su u najvećem dijelu nove zemlje, u koje su tek u novije vrijeme počeli stizati turisti, a koje će trgovinu i privredni razvoj doseći tek u nekom budućem vremenu. One će svakako biti od velikoga značaja za srednju Europu i zbog toga Balkan zaslužuje i sada povećanu pažnju.

Dopustite ovdje jednu našu konstataciju. Čitajući ovo uvodno izlaganje, napisano prije točno 100 godina, čitalac s Balkana stječe utisak da se za to vrijeme na ovim prostorima nije ništa promijenilo ni poboljšalo, bez obzira što se u tih stotinu godina ovdje svega izdogađalo i

mijenjalo.

[...] Bosna i Hercegovina sama zaslužuje mnogo više pažnje nego pojedina izvikana turistička zemlje u Evropi. Austrijanci su učinili vrlo mnogo za saobraćaj ove zemlje, izgradnjom željeznice, puteva, hotela, uljepšavanju gradova, te otvaranju mnogih znamenitosti za posjete.

U prvom redu ovdje se nalaze dva slikovita glavna grada Mostar i Sarajevo i dolina Neretve, kojom prolazi veći dio željezničke pruge koja spaja ova dva grada.

Ovo je stara slavenska zemlja koja se prostire od Save do Dalmatinske obale. Već u sedmom stoljeću Hrvati i Srbi su doselili u ove rimsko-ilirske provincije i od 940. godine živjeli su pod upravom bosanskih prinčeva i banova. Četiri stoljeća kasnije bosanski ban po imenu Stjepan Tvrtko I krunisan je za prvog kralja Bosne, kao i njegovih osam nasljednika, koji su vladali u uslovima stalnih ratova zbunjujuće, religiozne i sekularne prirode, dok bosansko kraljevstvo na kraju nije palo pod vladavinu Turaka.

Prije toga se veliki vojvoda Stjepan Vukčić proglasio za neograničenog vladara zemlje Hum, koja se prostirala od izvora rijeke Neretve, kroz čitavu južnu Bosnu, do Boke i Kotora. Na putu od Dubrovnika do Mostara, put vodi pored ruina moćnih tvrđava na uzvisinama, gdje je Stjepan, sa svojom suprugom Helenom, rezidirao po ugledu na srednjetalijanske dvorove, uz veliku pratnju, pirovao na sjajnim gozbama i lovio uz pomoć sokolova. Car Sigismund mu je dodijelio titulu Hercoga od St. Gabbasa, a poslije toga ga nazvao vojvodom nad „zemljom Hercega.“ Od toga potiče naziv Hercegovina, koja danas nosi naziv Hum.

Kćer prvog Hercega, Katarina, udala se godine 1446. za osmog kralja od Bosne, s dvora Tvrtka, Stjepana Tomaševića, i tako je Hercegovina došla pod istu krunu s Bosnom, a deceniju i po kasnije čitava zemlja je u ratu pala pod vladavinu sultana Muhameda II.

Južno, od danas još velikim dijelom muhamedanskog grada Banja Luke, drugog po veličini grada u Bosni, vodi put kroz ogromno divlje romantično bregovito područje u dolinu Sane, gdje se iznad starog gradića Ključa uzdiže ruina nekad moćne tvrđave. Ona je postala grob bosanske nezavisnosti. Godine 1463. bila je branjena od kralja i njegovih podanika, ali je pod navalom Turaka pala. Stjepan Tomašević je bio uhvaćen i odveden u stari bosanski grad Jajce, a tamo su mu odsjekli glavu. Njegova supruga je s malom pratnjom pobjegla u Rim, na dvor pape, gdje se i danas u poznatoj crkvi Ara Coeli nalazi njen grob. Njen sin, prijestolonasljednik Sigismund, i njene kćeri pali su u ruke Turaka i kasnije su prešli na Islam. [...]

[...] Još slikovitiji od Jajca je glavni grad Hercegovine Mostar. Čovjek je naviknut da slike gradova s njihovim džamijama, minaretima i kupolama ispod južnog sunca vidi u Africi, ili u gradovima na Bosforu, a već prilikom približavanja ovom gradu, u nizini Neretve, odjednom se pojavljuju ovi znakovi muhamedanskog vjerovanja. Inače, posvuda na sjevernom Balkanu, na vrhovima božijih kuća nalazi se polumjesec, ipak ovdje u zemlji hrišćanskih vladara, gdje je sve bilo obuhvaćeno naprednom hrišćanskom kulturom u brzom procvatu, sjaje se još uvijek simboli nekulture u srcu

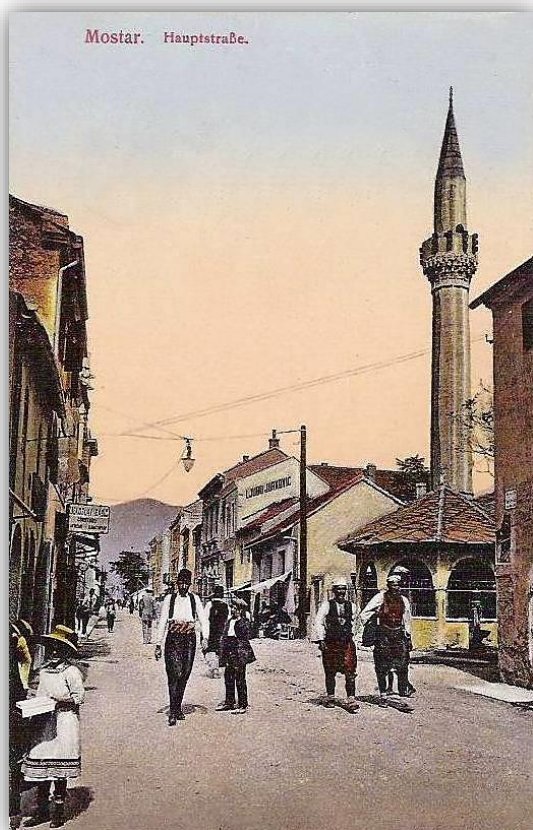
gradova s njihovim turskim stanovništvom, koje je došlo iz Srbije, Bugarske, Rumunije, koje se stalno smanjuje, ali se u Bosni, kao i Hercegovini još jako održalo.

U Mostaru i Sarajevu, otprilike polovina stanovništva su Muslimani, a oni pod krunom Habsburgovaca uživaju ista prava i jednaku pažnju njihovim naslijeđenim običajima i potrebama kao i pripadnici svake druge vjere. U politici Balkanaskih zemalja religija igra jednako važnu ulogu kao i nacionalnost, i upravo to u južnoslavenskim zemljama izaziva oštru podjelu.

Deset miliona južnih Slavena su u velikoj većini pripadnici jednog plemena. Ipak srpsko-hrvatski stanovnici Bosne, pripadnike muha-medanske vjere posmatraju još uvijek kao Turke. Srbi su grčko ortodoksi i koriste ćirilično pismo. Njihova bliska plemenska braća, Hrvati, nasuprot tome su katolici i služe se latiničnim pismom. Stanovnici južne Dalmacije služe se talijanskim elementima i u govoru i u religiji. Od stanovnika Bosne i Hercegovine 43% pripadaju grčko ortodoksnoj crkvi 23,5% su Katolici i 32,5% su Muhamedanci.

Kroz održanje, i kako se može slobodno reći zahtjeva Islama, nestaje kod Srba velika prepreka njihove sloge, ali u interesu mira, to je samo za pozdraviti. Ova zbunjenost među stanovnicima Bosne posebno dolazi do izražaja u Mostaru, gradu s

otprilike šesnaest hiljada stanovnika. Slikovito zbijene kuće protežu se uskom dolinom kanjona rijeke, na obje obale Neretve, uz ništa manje nego trideset džamija.

Posebno interesantan i šaren je život naroda na Carini, uskoj glavnoj ulici Mostara, koja završava u blizini starog turskog konaka. Preko puta konaka nalazi se jedan stari most s jednim kamenim lukom raspona dvadeset i osam metara iznad rijeke. Ovdje se nalaze i pijace i bazari bogati robom, još neosvojenih od evropskih turista, kao i na glavnoj saobraćajnici. Još uvijek se ovdje mogu pronaći veličanstveni tepisi, vaze i ručno rađen srebreni nakit iz „morgenlanda,” istočnih zemalja, kao i iz starog, domaćeg posjeda, i nema modernih radnji s ogledalima i „abendladlich”, zapadnjačko odjevenih trgovaca, koji vas napadaju nudeći robu po niskim cijenama, kakve su u ovoj zemlji. [...]

(Preveo: Smail Špago)